

Петро Опанащук
(м. Житомир)

ДІЯЛЬНІСТЬ Ф.МАТУШЕВСЬКОГО НА ПОСАДІ РЕДАКТОРА ГАЗЕТИ «ГРОМАДСЬКА ДУМКА»

Події Першої російської революції зробили можливим початок формування україномовної преси, роль якої у процесах відродження й становлення українського національного руху в цей час тяжко переоцінити. Лібералізація суспільно-політичного життя держави, все ж, була частковою. У зв'язку із цим повноцінний розвиток вітчизняних періодичних видань був би неможливим без праці багатьох відданих своїй справі людей, які досить часто виступали водночас і публіцистами, і громадськими та культурними діячами.

Однією з таких непересічних особистостей є постать громадського діяча, публіциста та літературознавця Федора Павловича Матушевського (1869-1919), який з 1897 р. брав активну участь у підготовці альманаху «Вік», а починаючи з 1906 р. – був редактором першої щоденної україномовної газети «Громадська Думка» (згодом – «Рада»). Ідея заснувати щоденний український друкований орган належить відомому меценату та громадському діячу Є.Чикаленку. Саме він почав гуртувати навколо цієї мети передових представників української інтелігенції, серед яких не випадково був і Ф.Матушевський.

В основу програми «Громадської Думки» було покладено політичні гасла радикально-демократичної партії. Підтримували нове видання М.Грушевський, Л.Жебуньов, П.Стебницький. Значну фінансову допомогу надавав впливовий український меценат В.Симиренко.

Офіційно редактором газети, який ніс за все юридичну відповідальність, став відомий український громадський та політичний діяч і меценат В.Леонтович. Однак фактичним її редактором був Ф.Матушевський, а його заступником – С.Єфремов. Уже в перші ж дні існування нової газети Ф.Матушевському довелося звалити на свої плечі увесь тягар її видання, оскільки напередодні виходу в світ першого номеру «Громадської Думки» несподівано було заарештовано С.Єфремова, який, за словами Є.Чикаленка, вважався одним із небагатьох справжніх журналістів серед усіх видавців газети. «Мій редакційний портфель... як фараонова корова худий і писати сам маю дуже мало змоги, бо роблю сам мало не всю «чорну» роботу; в редакції зараз робітників і мало і мало що можуть самостійно робити: не звикли, мову погано знають, техніка невідома», – так Ф.Матушевський описував умови своєї роботи в листі до М.Грушевського [3, с. 439; 4, с. 380].

В обов'язки редактора «Громадської Думки» входило редагування усіх статей, фейлетонів, рубрики «3 газет та журналів»,

відділів закордонної хроніки та бібліографії. Ця посада вимагала неабиякої підготовки та затрат часу, адже слід було редагувати зміст та мову рукописів, надісланих на адресу редакції, пам'ятаючи при цьому про урядову цензуру. Співробітник Ф.Матушевського Д.Дорошенко зазначав, що, зважаючи на недостатню на той час усталеність лексичних, граматичних та орфографічних норм української мови, працівникам газети «доводилося постійно виробляти, творити – дуже обережно, нову газетну мову, на ґрунті народної й літературної». У зв'язку із цим Ф.Матушевський дуже багато часу змушений був приділяти виправленням рукописів, надісланих на адресу редакції. Окрім цього, Ф.Матушевський відповідав за зміст усього числа газети, а вразі нестачі матеріалів змушений був самостійно дописувати статті[3, с. 444, 451; 1, с. 87].

Праця у «Громадській Думці» практично не залишала її редактору вільного часу. Усю роботу по формуванню нового числа газети щоденно слід було закінчувати до 11-12 години ночі, оскільки черговий тираж свіжого номера слід було встигнути роздрукувати до ранку. «Запрацювавсь до того, що ледве хожу. Вдома не буваю по кілька днів зряду. Зараз по 3-ій годині ночі, а я сижу та заготовляю матеріял до слідуєчого числа газети. Скрутно так, що най йому. Видавати щоденник при наших умовах, – то каторжна робота», – писав Ф.Матушевський у листі до М.Грушевського[2, с. 80; 4, с. 379]. Є.Чикаленко, підсумовуючи у своїх спогадах ту роль, яку відіграв Ф.Матушевський у видінні «Громадської Думки», зазначав, що якби не самовіддана діяльність її редактора, то газету, напевне, не вдалося б видавати, оскільки він, по суті, виніс її на своїх плечах[3, с. 451].

У серпні 1906 р. Ф.Матушевський, стомлений тривалою виснажливою працею, пішов на місяць у відпустку. Обов'язки редактора на цей час узявся виконувати С.Єфремов. 18 серпня у приміщенні редакції «Громадської Думки» було здійснено обшук, за результатами якого газету невдовзі було закрито, а самого Сергія Єфремова на тривалий час ув'язнено[2, с. 80].

Замість «Громадської Думки» Є.Чикаленко розпочав видання нової щоденної газети – «Рада» (1906-1914). Ф.Матушевський, хоч і «почував себе зовсім хворим, знервованим і втомленим», після вмовлянь Є.Чикаленка тимчасово «мусів був знов взяти на себе мученицький хрест редактора». Щоправда, через поганий стан здоров'я уже в наступному році на цій посаді його замінив М.Павловський, який до цього обіймав посаду секретаря газети [2, с. 81; 3, с. 470-471].

Діяльність Ф.Матушевського на посаді редактора «Громадської Думки» стала взірцем самовідданої праці на користь становлення та піднесення українського друкованого слова. Сьогодні, в умовах розбудови української незалежної держави, актуальними залишаються слова видавця «Громадської Думки» Є.Чикаленка: «коли наша преса

матиме будучину [...], то ім'я Ф.П.Матушевського повинно нею возвеличитися на вічні времена, яко[...] першого мученика преси, який не шкодував свого здоров'я, можна сказати свого життя, для її існування»[3, с. 457].

Література:

1. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє-минуле (1901-1914 роки) / Дмитро Дорошенко. – Вінніпег, Манітоба: Видавнича спілка Тризуб, 1949. – 167 с.
2. Світ І. Федір Павлович Матушевський / І.Світ // Український історик. – 1978. – № 1–3 (57–59). – С. 76–89.
3. Чикаленко Євген. Спогади (1861-1907) / Євген Чикаленко. – Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США, 1955. – 504 с.
4. Якобчук С.О. Листування Ф.П. Матушевського з М.С. Грушевським як історичне джерело / С.О. Якобчук // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2009. – Вип. 13. – С. 368–381.